

ŞANLIURFA İLİNDE BAĞCILIĞIN MEVCUT DURUMU

Aşlı POLAT¹, Sadettin GÜRSÖZ², İsmail RASTGELDİ¹

¹GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Bahçe Bitkileri Bölümü, ŞANLIURFA

²Prof. Dr., Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, ŞANLIURFA

Geliş tarihi / Received: 11.09.2017, Kabul tarihi / Accepted: 20.06.2018

ÖZET

Bu araştırma, 2008 yılında Şanlıurfa’da bağcılığın durumu ve sorunlarının incelenmesi amacıyla yürütülmüş olan bir çalışmanın devamı olarak 2017 yılında aynı konular tekrar ele alınmış olup bu süreçte bölgedeki değişimi ortaya koymayı amaçlamıştır. Yetiştirme teknikleri, yetiştirilen çeşitler ve değerlendirilme şekilleri gibi konular üzerinde durularak bağcılığın yapısını belirlemeye, ayrıca üreticilerin karşılaştığı sorunlarda yıllar içerisindeki değişimin ortaya konulması çalışılmıştır. Bu amaçla, 100 üretici ile 2008 yılında yapılan anket çalışmasının sonuçları 2017 yılında yapılan anket sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Bölgede bağcılık yapılan alanlarda ve ağırlıklı olarak tercih edilip yetiştiriciliği yapılan çeşitlerde bir değişiklik görülmezken, bazı çeşitlerin yok olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin karşılaştığı en büyük sıkıntı olan kuraklık ve sulama imkânlarının olmayışı günümüzde hala sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuraklığın gün geçtikçe artması ve sulanmayan bağların mevcut durumu ürün kalitesini düşürmekte bu da zaten var olan pazar sıkıntısıyla ürünlerin pazarlanmasını daha da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle elde edilen düşük kaliteli ürünler, şıraya işlenerek değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bölge bağcılığında daha önce mevcut olan sorunların giderilmeyişi, gün geçtikçe karşımıza farklı sorunları da beraberinde getirmekte, dolayısıyla da yöre bağcılığının gerilemesine neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şanlıurfa, üzüm, bağcılık sorunları

CURRENT SITUATION OF VITICULTURE IN ŞANLIURFA

ABSTRACT

This study has been performed in 2017 as repetition of a previous study conducted in 2008 which investigated the conditions and challenges faced in viticulture in Şanlıurfa province and it aims to reveal the changes in the region in this time period. It focuses on demonstrating the issues such as production techniques, the species produced and forms of evaluation in order to determine the structure of viticulture and the changes in the challenges faced by producers over the years. To this end, the results of the questionnaires with 100 producers obtained in 2008 have been compared with the results obtained in 2017. It was observed that there was no change in the fields where viticulture is performed and in the mostly preferred species, while some species were not produced anymore. The lack of irrigation facilities and drought which was the biggest problem faced by the producers, is still a problem nowadays. Increasing drought and the current situation of the non-irrigated fields decreases the product quality, which in turn further complicates the already existing marketing problems. The low quality products obtained because of these challenges are tried to be utilized as must. The fact that the present viticulture problems in the region are not resolved brings out other problems; therefore, the viticulture in the region is deteriorated.

Keywords: Şanlıurfa, grape, problems on viticulture

GİRİŞ

Ülkemizde bağcılık, diğer ürünlerin ekonomik olarak yetiştirilmesi için elverişli olmayan iklim ve toprak koşullarını en iyi şekilde değerlendiren bir tarım koludur [1]. Şanlıurfa’da bağlar genellikle kıraç araziler üzerinde kurulmuştur. Bağcılık; zeytin ve

antepfıstığı bahçelerinde ara tarım olarak yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Bölgede bağcılık, daha çok küçük araziler üzerinde ve aile işgücünün değerlendirildiği bir tarım koludur [2]. Şanlıurfa’nın yüzölçümü 18.283.156 da olup, TÜİK 2006 verilerine göre; 1.011.752 da alanda meyvecilik yapılmaktadır. Bu alanın %76.2’sinde Antep

fıstığı, %17.6'sında üzüm, %5.3'ünde zeytin, %0.3'ünde badem, %0.3'ünde nar ve %0.4'ünde ise diğer yumuşak, sert çekirdekli ve üzümü meyve türleri yetiştirilmektedir [3]. TÜİK 2016 verilerine göre; 1.409.477 da alanda meyvecilik yapılmakta ve bu alanın %80'inde Antep fıstığı, %12.5'inde üzüm, %4'ünde zeytin yetiştirilmektedir [4]. Son on yılda meyvecilik alanında bir artış görülmesine rağmen, bağ alanlarında yaklaşık %5'lik bir azalma görülmüştür. Bu çalışma, Şanlıurfa İlinde bağcılığının mevcut durumunun saptanması ve gelişimi bakımından üzerinde durulması gereken konuların belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Bu araştırma, 2008 ve 2017 yıllarında Şanlıurfa'da yapılmıştır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü kayıtlarından alınan bilgiler, bağcılığın mevcut durumunun değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Ayrıca yetiştiriciliğin yoğun olduğu ilçe ve köyler belirlenerek; Şanlıurfa Merkez (Karaköprü İlçesi), Bozova, Hilvan, Siverek ve Halfeti ilçelerinde her iki yıl için de toplam 100'er anket yapılmıştır. Anket sonuçları % metodu kullanılarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Şanlıurfa ilinde üzüm üretim miktarlarına göre, Halfeti, Bozova, Merkez (Karaköprü), Hilvan ve Siverek'te bağcılık, diğer ilçelerden öndedir.

Her iki yılda da ankete katılan üreticilerin %3'ü bir, %47'si iki, %50'si üç veya daha fazla üzüm çeşidiyle yetiştiricilik yapmaktadır. Yörede Çiloreş, Azezi, Hönüsü, Sergi Karası, Hatun Parmağı, Kabarcık, Horoz Karası, Şire, Kızıl Banki gibi çeşitlerin yanı sıra, daha az oranlarda Tahannebi, Muhammediye, Çilurut, Zeynebi, Serpenekıran, Dımışkı gibi üzüm çeşitlerinin yetiştiriciliğine rastlanmıştır. Yörede 2008 yılında yapılan anketler sonucu varlığı tespit edilen Ekşi Kara, Kış Kırmızısı gibi çeşitlerin 2017 yılında yetiştirilme oranında azalma olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte yerli çeşitlerin sertifikalı fidan üretimi yapılmadığından, üreticiler ağırlıklı olarak kendi kökleri üzerinde yetiştiricilik yapmakta veya anaçları dikip köklendirdikten

sonra üzerine yerli çeşitleri aşlamaktadır. Üretilen üzümlerin %90'ı şıraya işlenmektedir.

Ankete katılan üreticiler; anaç kullanımının faydaları hakkında bilgi sahibi olmayıp 2008 yılında %35'i Amerikan asma anaç kullanırken, 2017 yılında bu oran %42'ye yükselmiştir (Çizelge 1). Anaç kullanan üreticiler, kullandıkları anaçın çeşitlerini bilmediklerini ve herhangi bir teknik destek ya da tavsiye almadıklarını belirtirken, bu üreticilerin %27'si bağ tesisinde köksüz çelik, %68'i köklü, %5'i aşılı asma fidanı tercih etmektedir. Üreticiler anaçları yarma aşılı yöntemiyle aşıladıklarını, aşılama işlemini ise dikimden bir kaç yıl sonra (üreticilerin %15'i 2. yıl, %57'si 3. yıl, %28'i 4. yıl) yaptıklarını bildirmişlerdir. Bölgeye anaç olarak, erkenci çeşitler için, kıraç alanların kireçli topraklarına 41B, taban veya sulanan alanlara 5BB, 8B ve 5C, orta geç veya geç mevsimde olgunlaşan çeşitler için 110R ve 1103P önerilmektedir [5]. Anaç kullanmayan yetiştiriciler ise kültür çeşitlerinin köksüz çelikleriyle bağ tesis etmektedir. Üreticiler, sertifikalı ve aşılı asma fidanı kullanmak istediklerini belirtmiş ancak aşılı yerli çeşitleri bulamadıkları için geleneksel yöntemleri kullanmaya devam etmişlerdir.

Bağlarda genelde sulama yapılmadan (%97-98) yetiştiricilik yapılmaktadır. Sulama yapılan bağ oranı 2017 yılında da değişmemiştir. Yörede bağcılık ağırlıklı olarak ara tarım şeklinde yapılmaktadır. Kapama bağ oranı varlığı 2008 yılında %3 iken bu oran 2017 yılında %6'ya yükselmiştir. Her iki yılda da fıstık bahçesi içerisinde ara tarım olarak yapılan bağlarda dikim mesafesi 8×8 en çok uygulanan dikim aralığı mesafesidir (Çizelge 1). Kapama bağlarda ise ağırlıklı olarak 4×4 dikim mesafesi uygulanmaktadır.

Gübre kullanımı her iki yılda da bahçedeki ana bitkiye göre yapılmaktadır. Toprak analizi yapan üretici oranı 2017 yılında %6'dan %3'e gerilemiştir. Her iki yılda da en sık karşılaşılan hastalık küllemedir. Bağlarda ana ürün dışında sadece küllemeye karşı ilaçlama yapılırken, zararlılara karşı mücadele ana ürüne uygulama yapıldığı zaman aynı ilaçla bağlarda ilaçlanmaktadır. Yabancı otlara karşı ise herhangi bir herbisit kullanılmayıp, toprak işleme yapılmaktadır. Bağcılık yapılan alanların toprak yapısı ağırlıklı olarak killi olması nedeniyle toprakta çatlama

görülmekte, bu da toprak işleme sayısını arttırmaktadır.

Yörede şaraplık üzüm yetiştiriciliği yapılmamaktadır. Üreticilerin %20'si üretmek istediklerini belirtip ancak pazar sorunundan dolayı yetiştirmediklerini belirtmişlerdir. Yetiştirmek istemeyen üreticiler ise dini inançlarından dolayı düşünmediklerini belirtmiştir.

Çizelge 1. Anket sonucu elde edilen veriler
Table 1. Survey results obtained from the survey

İncelenen Özellikler Inspected Features	Oran (%) / Rate (%)		
	2008	2017	
Arazi büyüklüğü	<10 da	17	31
	10-20 da	33	25
	21-50 da	32	23
	50 da<	18	21
Omca yaşı	1-10	43	33
	11-20	40	52
	21-30	17	15
Yetiştiricilik şekli	Kapama	3	6
	Ara tarım	97	94
Ara tarımda dikim mesafesi	6×6 m	13	15
	7×7 m	9	12
	8×8 m	41	43
	9×9 m	11	10
	10×10 m	26	20
Amerikan asma anacı	Kullanan	35	42
	Kullanmayan	65	58
Sulama durumu	Evet	3	2
	Hayır	97	98
Terbiye şekli	Karışık goble	82	81
	Serpene	18	19
Toprak gübrelemesi	Yapan	30	23
	Yapmayan	70	77
Gübreleme yapan işletmelerde kullanılan gübre tipi	Kimyasal	50	65.2
	Çiftlik	16.7	13.5
	Kimyasal+Çiftlik	33.3	21.3
Toprak analizi	Yaptıran	6	4
	Yaptırmayan	94	96
Çiftlik gübresi kullanımı	2 yılda bir kez	20	20
	3 yılda bir kez	49	50
	4 yılda bir kez	31	30
Yaprak gübrelemesi	Yapan	27	32
	Yapmayan	73	68
Toprak işleme	3-4 kez	86	83
	5-6 kez	14	17
Teknik danışman desteği	Alan	34	39
	Almayan	66	61
Doğrudan gelir desteği	Alan	59	56
	Almayan	41	44
Eğitim seminerine	Katılmış	14	13
	Katılmamış	86	87

TARTIŞMA

Yörede yetiştiriciliği yapılan çeşitler genellikle yerli çeşitlerden seçilmektedir. Hem

üreticinin hem de tüketicinin damak tadından ve pazar imkânından dolayı yöresel çeşitler her zaman tercih sebebi olmuştur. GAP bölgesinde yapılan bir çalışmada, Yalova İncisi, Trakya İlkeren ve Barış çeşitleri erkenci sofralık olarak, Italia ve Atasarı orta-geç mevsim sofralık ümitvar çeşitler olarak değerlendirilmiştir [6]. Şanlıurfa koşullarında Yalova İncisi, Cardinal, Royal ve Ata Sarısı gibi üzüm çeşitlerinin de yetiştirilebileceği bildirilmiştir [7]. Ancak her iki yılda da ankete katılan üreticilerin %98'i yöresel çeşitleri tercih etmektedir.

Şanlıurfa iklim verilerine dayanarak, yörede tipik kuraklık belirtilerinin mevcut olduğunu, bu nedenle sofralık üzüm üretiminin sulamalı koşullarda yapılması gerektiği belirtilmiştir [7]. Şanlıurfa'da, bazı üzüm çeşitlerinde sulanan parsellerde, sulanmayan parsellere göre verim ve kalite özelliklerinde artış görüldüğü bildirilmiştir [8]. Ayrıca araştırmacılar, damla sulamanın, karık sulamaya göre incelenen özellikler (verim, çubuk verimi, salkım ağırlığı, asitlik, kuru madde, kopma direnci) bakımından daha üstün sonuçlar verdiğini saptamışlardır. Ancak mevcut durumda hala bağcılık yapılan alanlarda sulama yapılmamaktadır. Üreticilerin %100'ü GAP kapsamında sulama suyu beklerken bunların %52'si bağ ve bahçelerinin sulamaya açılmasını talep etmiş, ancak bu talepleri ilgili kurum ve kuruluşlarca farklı nedenlerden dolayı reddedilmiştir. Sulamanın yapılamaması ve gün geçtikçe artan sıcaklık ve kuraklığın etkisiyle yörede neredeyse bağcılık yapılamayacak duruma gelmiştir. Sulanmayan bağlarda ürün kalitesi bozulmuş, zaten pazarlama sıkıntısı olan yörede ürünler tamamen pazarlanamayacak duruma geldiğinden, üreticiler üzümeleri şıraya işlemeye başlamışlardır.

Bölgede yatırım maliyetinin yüksekliğinden dolayı hala telli terbiye sistemlerine geçilmemiş, ancak 2016 yılında Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri tarafından verilen hibe programı kapsamında Hilvan ve Eyyübiye İlçelerinde 5'er dönümlük alanlarda 2 adet telli terbiye sisteminde kapama bağ tesis edilmiştir. Bu nedenle yörede modern bağcılığa geçiş ancak hibe/faizsiz kredi gibi desteklerle sağlanabilir. Ayrıca yine pamuk, fındıkta olduğu gibi ürün bazlı destek için çalışmaların başlatılması

yöredeki bağcılığın devamlılığı için önem arz etmektedir.

SONUÇ

Yapılan çalışmalar sonucunda 2008 ve 2017 yıllarında yörede en çok karşılaşılan sorunların başında; sulama ve pazarlama gelmekte olup, bunu eğitim ve teknik bilgi eksikliği, fidan temini, ekonomik sorunlar, verim düşüklüğü ve arazilerin hisseli olması gibi konuların izlediği tespit edilmiştir. Aradan geçen yıllara rağmen üreticilerin herhangi bir sorunu çözüme kavuşmamıştır. Şanlıurfa ili; en erkenci üzüm çeşitlerinden, en geç olgunlaşan çeşitlere kadar, sofralık, kurutmalık, şıralık ve şaraplık üzüm yetiştiriciliğine uygundur [9]. İlde bağ potansiyelinin geleceğe yönelik planlarla geliştirilmesi yönünde gerekli önlemler alınmalıdır. Bağcılığın gelişimi düşük faizli krediler ve hibe programları ile desteklenmelidir. Modern bağ tesislerine önem verilmeli, sağlıklı, hastalık ve virüsten arı sertifikalı aşılı asma fidanı kullanılmalıdır. Yetiştirme tekniği bakımından üreticilerin bilgi eksikliklerinin giderilmesinde kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır. Yörede büyük sorun olarak karşımıza çıkan hisseli arazilerin varlığı ve küçük parsellerde ekonomik anlamda bağcılık yapılamaması nedeniyle, arazi toplulaştırması gerekmektedir. Ayrıca giderek artan kuraklık karşısında bağ alanlarının da GAP kapsamında sulamaya açılması için çalışmaların başlatılması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Ergenoğlu, F. ve S. Tangolar, 2000. Bağcılık İçin Pratik Bilgiler. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Türkiye Tarım Araştırmaları Projesi (TARP) Yayınları, Adana.
2. Ağaoğlu, Y.S., 1992. Bağcılık, Uygulama ve Sorunları. Bilim ve Teknik, 30–31s.
3. Anonim, 2006. www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: Ağustos 2016)
4. Anonim, 2016. www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: Ağustos 2016)
5. Ağaoğlu, Y.S. ve H. Çelik, 1986. Bağcılık Potansiyelinin Geliştirilmesi. Güneydoğu Anadolu Projesi Tarımsal Kalkınma Sempozyumu Bildirileri, 18–21 Kasım, Ankara, 211–229s.
6. Akgün, A., H.S. Atlı, S. Arpacı, M. Uzun, S. Karadağ, Y. Aydın, A. Yaman ve M. Çalışkan, 2005. Türkiye 6. Bağcılık Sempozyumu, 19–23 Eylül, Tekirdağ.
7. Kader, S., H. Işık, C. Ilgın, 2003. Güneydoğu Anadolu Bölgesi İklim Verilerine Göre Yetiştirilen Sofralık Üzüm Çeşitlerinin Belirlenmesi. GAP 3. Tarım Kongresi, 9–13s.
8. Gürsöz, S., A. Polat ve M. Yanmaz, 2007. Sulanan ve Sulanmayan Bağlarda Verim ve Kalitenin Karşılaştırılması. GAP 5. Tarım Kongresi, Harran Üniversitesi, 29–33s.
9. Çelik, H., Y.S. Ağaoğlu, Y. Fidan, B. Maraslı ve G. Söylemezoğlu, 1998. Genel Bağcılık. Sunfidan A.Ş. Ankara, Mesleki Kitaplar Serisi: 1. 253s.